

Acerca de este libro

Esta es una copia digital de un libro que, durante generaciones, se ha conservado en las estanterías de una biblioteca, hasta que Google ha decidido escanearlo como parte de un proyecto que pretende que sea posible descubrir en línea libros de todo el mundo.

Ha sobrevivido tantos años como para que los derechos de autor hayan expirado y el libro pase a ser de dominio público. El que un libro sea de dominio público significa que nunca ha estado protegido por derechos de autor, o bien que el período legal de estos derechos ya ha expirado. Es posible que una misma obra sea de dominio público en unos países y, sin embargo, no lo sea en otros. Los libros de dominio público son nuestras puertas hacia el pasado, suponen un patrimonio histórico, cultural y de conocimientos que, a menudo, resulta difícil de descubrir.

Todas las anotaciones, marcas y otras señales en los márgenes que estén presentes en el volumen original aparecerán también en este archivo como testimonio del largo viaje que el libro ha recorrido desde el editor hasta la biblioteca y, finalmente, hasta usted.

Normas de uso

Google se enorgullece de poder colaborar con distintas bibliotecas para digitalizar los materiales de dominio público a fin de hacerlos accesibles a todo el mundo. Los libros de dominio público son patrimonio de todos, nosotros somos sus humildes guardianes. No obstante, se trata de un trabajo caro. Por este motivo, y para poder ofrecer este recurso, hemos tomado medidas para evitar que se produzca un abuso por parte de terceros con fines comerciales, y hemos incluido restricciones técnicas sobre las solicitudes automatizadas.

Asimismo, le pedimos que:

- + *Haga un uso exclusivamente no comercial de estos archivos* Hemos diseñado la Búsqueda de libros de Google para el uso de particulares; como tal, le pedimos que utilice estos archivos con fines personales, y no comerciales.
- + *No envíe solicitudes automatizadas* Por favor, no envíe solicitudes automatizadas de ningún tipo al sistema de Google. Si está llevando a cabo una investigación sobre traducción automática, reconocimiento óptico de caracteres u otros campos para los que resulte útil disfrutar de acceso a una gran cantidad de texto, por favor, envíenos un mensaje. Fomentamos el uso de materiales de dominio público con estos propósitos y seguro que podremos ayudarle.
- + *Conserve la atribución* La filigrana de Google que verá en todos los archivos es fundamental para informar a los usuarios sobre este proyecto y ayudarles a encontrar materiales adicionales en la Búsqueda de libros de Google. Por favor, no la elimine.
- + *Manténgase siempre dentro de la legalidad* Sea cual sea el uso que haga de estos materiales, recuerde que es responsable de asegurarse de que todo lo que hace es legal. No dé por sentado que, por el hecho de que una obra se considere de dominio público para los usuarios de los Estados Unidos, lo será también para los usuarios de otros países. La legislación sobre derechos de autor varía de un país a otro, y no podemos facilitar información sobre si está permitido un uso específico de algún libro. Por favor, no suponga que la aparición de un libro en nuestro programa significa que se puede utilizar de igual manera en todo el mundo. La responsabilidad ante la infracción de los derechos de autor puede ser muy grave.

Acerca de la Búsqueda de libros de Google

El objetivo de Google consiste en organizar información procedente de todo el mundo y hacerla accesible y útil de forma universal. El programa de Búsqueda de libros de Google ayuda a los lectores a descubrir los libros de todo el mundo a la vez que ayuda a autores y editores a llegar a nuevas audiencias. Podrá realizar búsquedas en el texto completo de este libro en la web, en la página <http://books.google.com>

16

DISSERTATIO IVRIDICA
DE
L E G V M
CIVILIVM ET NATVRALIVM
N A T V R A

Q V A M
ILLVSTRIS ICTORVM ORDINIS CONCESSV
IN INCLYTA ACADEM. LIPSIENSI

D. XXIII. SEPT. A. CIO MDCC XLIII.

DEFENDET

P R A E S I D E

DN. D. FERDINANDO AVGVSTO
H O M M E L I O

INST. P.P.O. ET FAC. IVRID. IN ACAD. LIPS.

A S S E S S O R E

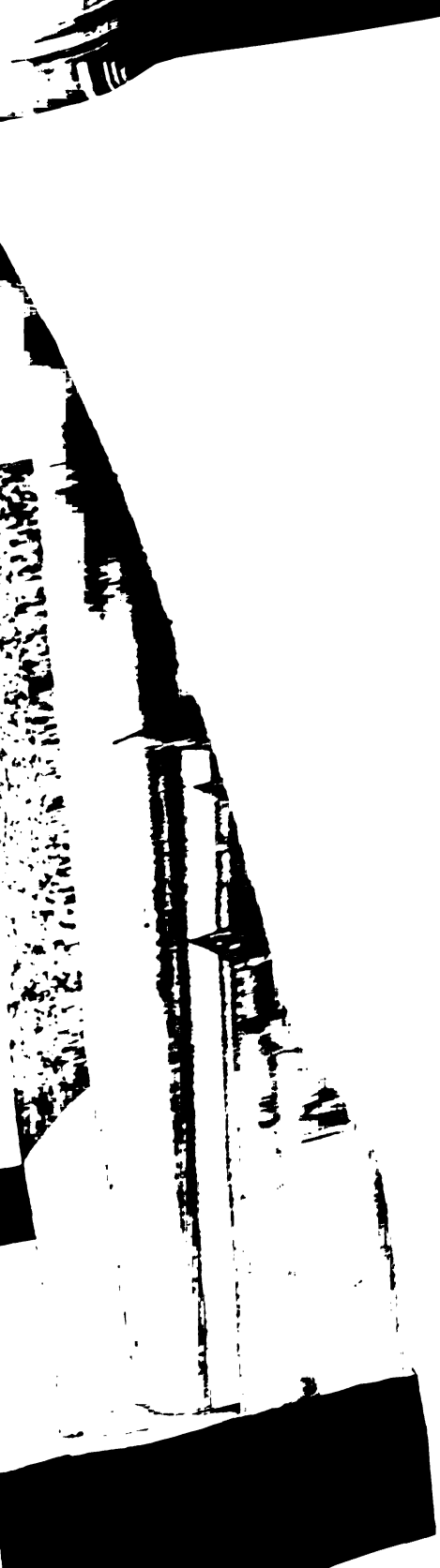
PARENTE SVO OMNI PIETATE COLENDO

A V C T O R

CAROLVS FERDINANDVS HOMMELIVS
LIPSIENS.

L I P S I A E

EX OFFICINA LANGENHEMIANA.

16

DISSERTATIO IVRIDICA
DE
L E G V M
CIVILIVM ET NATVRALIVM
N A T V R A

Q V A M
ILLVSTRIS ICTORVM ORDINIS CONCESSV
IN INCLYTA ACADEM. LIPSIENSI

D. XXIII. SEPT. A. CIO MDCC XLIII.

DEFENDET

P R A E S I D E

DN. D. FERDINANDO AVGVSTO
H O M M E L I O

INST. P.P.O. ET FAC. IVRID. IN ACAD. LIPS.

A S S E S S O R E

PARENTE SVO OMNI PIETATE COLENDO

A V C T O R

CARDVVS FERDINANDVVS HOMMELIVS

LIPSIENS.

L I P S I A E

EX OFFICINA LANGENHEMIANA.

64

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

PHILOSOPHY DEPARTMENT

PHILOSOPHY 101

Si quis est, cui haec disputatio nostra parum subtiliter et eleganter scripta esse videatur, is si consentientium, numero delectatur, et nostram ad iudicium suum adscribat sententiam. Quid enim expectari in breuissima hac praeter fugientis temporis mora, ab homine in disciplina legum nimium profecto haud versato inexcitatus, nisi leuissimum potuit? aut quid ab eo flagitari? qui, cum ipse omnium de hoc minime cogitaret, tum maxime, et quantum id quidem acceleratissime fieri poterat, scribere cogetur. Cum autem in hac, quam ingredimur, disputatione de legibus, et nos iuris naturalis exaudire vocem, et quasdam proferre philosophorum rationes oppor-

teret; video et aliam reprehensionem superesse, in quam incurrere possimus. Dicent enim vituperabile in iuris studioso hoc videri, quod in plurimis locis rationibus magis, quam legum et Actorum auctoritatibus disputet; quorum tamen aspernor vituperium merito, cum, qui ita sentiunt, non intelligant profecto, quam Iurisprudentiae bene prouisis et exploratis principiis opus sit; neque ea adsequantur, quae apud Ciceronem scripta sunt; qui in libris iisdem de Legibus, non a praetoris edicto, neque a XII. Tabulis, sed penitus ex intima philosophia hauriendam iuris disciplinam esse pronuntiat. Est enim haec res utique magna et iurisconsultorum etiam studio laboribusque digna, quam a nobis quod libenter fatemur, indignius et festinantius pertractata. Quapropter illorum opprobria, etsi ea bene praesentio, non ita tamen me commouent, ut a proposito recedam, et eo tempore inprimis, quo a tergo quaedam necessitas instat, mihi que scribenti calcaria addit, nihilo minus exponam de Legibus. Illud enim eo tempore fieri, quo mihi legendis consulendisque libris locus non dabatur, consultius esse arbitratus sum, quam aliquid de stillicidiorum ac de parietum iure ieiunius fortasse ac leuius scribere. Sed vereor merito ut ineptus videri haberique possim, si ego ad exitum tantopere properans, tam

longum

longum tempus oberrem in limine. Quare pedem ad rem propositam proferamus, et a significatione verbi, et legis apta definitione ordiamur.

§. I.

Non intelligimus autem omnem superioris voluntatem, aut qualemcumque morum actionumque normam, ut pactiones, pactionumque conditiones, aut Theologorum illum *scilicet*, cui gratia contra nominatur; aut si quaedam praeterea aliae adhuc huius verbi notae reperiuntur. *hoc* nomine comprehendamus.

§. II.

Neque verò etiam de iis Legibus disputamus, quos arctiori ac specialiori significatu, Imperator Iustinianus in institutionum suarum initio dicit, eas esse, quas populus Romanus senatorio magistratu interrogante constituit: sed legem generatim eam praescriptionem finimus, ad quam tanquam ad regulam quandam a superiore traditam, ciues vitam suam suosque mores dirigere tenentur.

§. III.

Ex qua definitione statim intelligitur quantum leges a pactis disiunctae sint. Illae enim potentio-rem qui praecipiat, et submissiorem, qui huius ius-

fui pareat; haec vero, ut pares illi sint, qui paciscuntur, volunt.

§. IIII.

Cum vero illi, qui in republica dominantur, homines sint, qui quouis temporis puncto fere aliquid, et saepe peruersa volunt, non potest perspicuum esse nemini, non quamcumque principis voluntatem, non omnem praescriptionem legem esse. Multa enim earum, quae summi isti in republica principes fieri cupiunt, aut ita sunt comparata, ut nullae leges sint, §. 6. *Inst. de I. N.* aut nullas esse possint.

§. V.

Non enim quodcumque principi placuit, uti sentire videtur *L. I. Dig. de Const. Pr. pr.* legis habet auctoritatem. Etenim Decreta satis notum est, nullum nisi inter partes ius constituere. Constitutiones autem sane quamplurimae et Rescripta inprimis nunquam Edicti vim et potestatem obtinent; nisi Caesares hoc aut voluerint, adeoque alia ac separata lege sanxerint; aut leges, et quidem generales voverint. Ut illas praetermittam, quae Interlocutiones dicuntur non in commune praeiudicantes *l. 3. C. de Leg. et Const. Pr.*: Haec enim omnia non sunt generalia iura. *l. 2. C. eod.* Iis Macrinus certe, Capitolino in Vitellio tradente, Imperator in Iure Ciuili minime imperitus nimium non tribuit, qui omnia Re-

scripta

Kripta superiorum Principum tollere statuit, vt iure et legibus, non rescriptis ageretur, Nefas esse dicens: Leges videri Commodi et Caracallae voluntates. Et Baudius Cent. I. Ep. V. adeo Constitutiones legum vim consecutas esse non probat, vt ab hoc quod principes, ea quae in quibusdam negotiis statuta sunt, voluerint aliarum similium quoque causarum fata componere, maxima incommoda in Iurisprudentiam pariter atque in Rempublicam inuecta esse subinde conqueratur.

§. VI.

Sed voluntates Principum vt diximus, aliae sunt, quae neque leges sunt, aliae, quae neque leges esse possunt. (§. IV.) Nam ipsae quidem leges, antequam promulgatae sunt, neququam pro legibus habendae. Est enim hoc perquam necessarium, vt antea omnia illud principis decretum, quod vim legis consequi debet, cognitum sit, et signis manifestetur perspicuis *l. 9. C. de L. L.* adeo vt arbitrer ipsas intentiones diuinas pro legibus haberi non posse, nisi Deus illas pariter aut in tabulis illis sanctissimis, aut in ipsis cordibus hominum scripisset. Lex porro non est, *quod ratione non introductum, sed errore obtentum est*, etsi hoc consuetudo confirmauerit *l. 39. C. de L. L. & Const.* Neque leges tandem aliquis eas esse dixerit, si forte principes

principes militibus alimenta praebere: aut simile quippiam iubeant. Et haec igitur sunt, quae ne possunt quidem leges esse, propterea quod iniis nihil continetur quod ad vitam et mores hominum corrigendos pertinet.

§. VII.

Nemo autem leges condit nisi Superior. (§. III.) Attamen intelligendum non omnes qui sunt in superiori aut meliori conditione possit, legum condendarum ius habere. Imperitum enim simul habeat qui leges promulgare audet necesse est, sitque gladio cinctus, et iusta instructus coercendi puniendique potestate. Hinc minae legum toties occurrunt in sacris litteris; recte enim verbis etiam iuniuntur res eae, quarum una, sine altera esse nequit. Nam vanae sunt omnes leges, nisi eas auctoritate sua tueatur is, qui par sit contrafacientium cohibendis vindicandisque iniuriis. *Carps. p. 4. C. 22.* Quae est enim alia mens atque consilium legum, nisi hoc, ut inclinatas ad vitia mortalium animos a consuetudine peccandi detorqueant, et ad meliorem plagam flectant? Quod autem aliud huic inueterato vitio comparatum remedium nisi iusta vis? sine qua neque lex vlla neque ipsa ciuitas stare potest.

§. VIII.

Quam vero leges firmo tanquam poenarum praesidio indigeant, et quomodo absque poenae

propositae metu nulla lex vigorem retinere possit, vel a posteriori ex eo satis cognoscitur, quod in iis rebus quae sunt extra humanae fortis quam positae, neque lex humana aliquid vetare vnquam aut iubere possit; quoniam scilicet homines in iis rebus cogendi puniendique facultate destituuntur. Ex quo factum est, vt res natura sua turpes, et eiusmodi quas ipsa illa insita in animis nostris ratio damnat, et leges diuinae vetant, nonnunquam ciuiles tamen leges permittant; non approbando quidem et imperando, sed tantum non puniendo. Adeoque dissentiunt haec iura nonnunquam inter se; quod dissidium videtur Vlpianus animaduertisse, Ius Ciuile non male in *l. 6. Dig. de Iust. et Iur.* finiens: quod neque in totum a naturali et gentium recedat, nec per omnia ei seruiat. Atque hic fons est trium illarum a se distinctarum obligationum iuris. *L. 95. §. 4. Dig. de Solut.*

§. IX.

Quandoquidem ergo vidimus, non omnem Superiorem leges praescribere posse, sed eum solum, qui imperium aliquod naturale et facultatem puniendi habeat, nunc ratione contraria, neque eum Semper, qui vim coercendi cogendi in sua manu habeat, iustas leges promulgare, moneamus. Tyrannicorum enim hominum leges iniustae et nullae sunt.

B

§. X.

§. X.

Sed partitio legum primaria et antiquissima haec est, vt alia quaedam summa, aliae rursus ad-
 miniculantes sint et secundariae leges. Non enim
 tantum I) ipsa prima Intentio et summum propo-
 situm Legislatoris, lex dicitur, sed etiam II) illae
 reliquae omnes, quae istius alterius consequendae
 causa proponuntur, et quae sunt quasi viae quae-
 dam et media, quibus summum et extremum illud
 consilium perfici ac obtineri potest.

§. XI.

Inter has secundarias Leges hoc rursus discrimi-
 nis intercedit, vt modi illi quibus primarium con-
 silium consequi possumus, aut soli sint, aut non
 ita soli, quin praeterea et alii reperiantur, qui da-
 ces ad principem illum et supremum reliquarum
 omnium legum finem esse possunt. In quo ratio
 posita est, quamobrem res publicas legibus inter
 se moribusque ciuium tantopere dissidere videamus.
 Conueniunt enim illae quidem in priori le-
 gum genere omnes, sed differunt in iis legibus,
 quae necessariae ita non sunt, quin aliae etiam,
 vti vsus et occasio postulat, atque aliae esse possint.
 Rerum autem quae vnice fere ab arbitrio hominum
 pendent, exempla, multa sunt et cui vis quidem
 facile

facile obuia. Sic v. c. vt vnum modo ad feram,
 - - - *Propriae telluris herum natura nec illum,*
Nec me nec quemquam statuit - - - ;
 Et quae id generis alia.

§. XII.

Vt autem res nemini obscura sit, harum legum discrimen exemplo aliquo doceamus. Finge itaque hanc esse primariam ac summam legem, vt legislator, v. c. DEVS, homines caste viuere, et abhorrere a furtiua promiscuaue venere cupiat. Quomodo haec res teneri ac promoueri potest? Nullo profecto pacto, quam alia lege lata, qua ius matrimonii castum atque legitimum esse iubetur. Haec lex adeoque est secundaria, et quoniam porro ipsa sola est ratio, neque plures excogitari possunt, ad prius igitur legum secundariarum genus pertinet (§. II.) Cum vero huic nouissimae legi, aliarum denuo legum adminiculo opus sit, deuenimus tandem ad eas, quae variae ac multiplices esse possunt, nempe ad earum alterum genus. Nam liberum est legem ferenti quem modum in iis rebus, quam legem praescribere velit; Itaque per Confarreationem vxor in manus mariti venire, aut qui mos in Batauis viget, nomina sponsi sponfaeque in album matrimoniale a Iudice, referri. *Huberus in*

Prael. ad Tit. X. l. i. Instir; Senatus Ecclesiastici auctoritas et sacerdotalis benedictio accedere potest, aut alia quacunq; demum ratione in matrimonium iri.

§. XIII.

Cum vero vtraeque, et secundariae et illa prima ratio quae est legum reliquarum omnium fons et causa, leges dicantur, (quae tamen si recte attendere velis, mente potius sunt et cogitatione quam natura separatae) quatenam sibi earum legis nomen praecipue vindicare possit, videamus. Et apud quos quidem Ciceronis Auctoritas valet, hi non dubitabunt cum illo, principales leges, solas leges nominare, alteras vero e legum ordine mouere. Hic enim legem describens, passim hanc summam rationem, et ipsam mentem rationemque prudentis esse dicit; eamque cum de Intentione et immutabili consilio Dei summaeque naturae regula loquitur, seculis omnibus ante natam esse, quam scripta *lex* alia ulla, aut quam omnino ciuitas constituta. Et alio quodam loco legem non vult dici eam, quae scripto sancit quod vult, aut quae humana a ratione proficiscitur.

§. XIV.

Sed quoniam populariter, quam ex praescripto morosi cuiusdam magistri loqui maluimus
reti-

retinendam esse illam legis significationem putavimus, quam vulgus probat, illas vero primarias leges, quas Cicero et alii ad rationem instituti sermonis parum sapienter, solas leges vocare maluerunt, Intentiones et summatim potius legem appellamus.

§. XV.

Si vero ea verbi notatio quae Cicerone placeat retinenda fuisset, omnes quotquot sunt, leges & constitutiones humanas, quid? quod ipsas divinas, Forenses scilicet et Caeremoniales, leges nominare nefas esset. Neque ullum Legislatorem haberemus nisi Deum.

§. XVI.

Quod quidem, si cum illo de verbis primum convenissemus, verissimum foret. Nam illae leges, quae sunt in republica ab imperantibus latae, non sunt omnino summae. Neque suapte natura, tantam vim habent, ut iis civis necessario pareant. Est enim lex superior Summi illius Dei, cui soli pareat natura omnis, et maria obediunt terraeque, cuius Magistratus ministri tantum atque vicarii nominantur. Non igitur propter eas, sed propter hanc supremam potius legem secundariis nos et scriptis legibus subicimus. Neque Petrus aliter de iis sentit, quando

quando in epistola ad Tit. III. scribitur: Subiecti estote legibus, propter Dominum. Quapropter omnes constitutae leges v. c. furtum ne committatur, depositum reddatur etc. summae illius legis rationem non habent; sed ad commodationem ^{iniquitatis}, quasi Media inuenta a Deo appellantur a Demosthene, cuius verba nobis in 7. 7. Dig. de L. L. seruata sunt.

§. XVII.

Nunc quoniam hanc primariam ac summam legem Deus principium et causam reliquarum omnium esse voluit; perspicuum sit illud quoque (ne omnia differantur) ad hanc (tanquam ad normam reliquas omnes exigi. Iam si quaedam leges sunt, quae isti principali inimicae aduersariaeque videantur, has vt leges nominentur, ne dignas quidem esse edicimus. Haec adeoque omnis iuris, quia ab iniustis legibus et simulacris legum dignoscuntur verae leges, propria atque praecipua nota est. Quamobrem, quotiescunque lex quaedam humana aliquid huic normae contrarium iubet cum ipsa scriptura merito pronuntiamus: Deo magis obediendum esse quam hominibus.

§. XVIII.

Verum inter vtrasque leges hoc porro dissimilitudinis intercedit, vt ab intentionibus diuinis nunquam, ab illis ex secundariis legibus, quae

quae solae sunt, (§. II.) rarius dispensari, contra autem ab illis, quae non sunt solae, facile omnino liberari, si principi ita videatur, possimus. Omne enim quod est immutabile est, etiam indispensabile. Itaque Deus ipse nec volet nec potest suis ab infinita inde aeternitate stabilitis legibus quenquam eximere, quamvis forensibus et Caeremonialibus nos qui nouum foedus iniuimus, liberarit, quas tamen vim et naturam secundariarum legum posterioris generis habere in superioribus dictum (§. II.) est.

§. XIX.

Habemus autem immutatae etiam cuiusdam, ex priori genere secundariae legis exemplum, in illo retento auro argentoque quod Israelitae, ab Aegyptiis nec sine fraude quadam mutuati sunt. Neque hoc tamen ad imitationem trahi oportet, §. 6. *I. de I. N. et G.* Quamvis Principibus idem quandoque licet, ut exceptionem ab huiusmodi legibus dare possint, quemadmodum, in indulto moratorio concessio fieri solet.

§. XX.

Quae igitur et quotuplices illae leges sint quibus nos obedire debemus, huc vsque satis videri potest, exploratum, nunc illas pariter quibus ipso-

XVI DE LEGVM CIVILIVM:

ipforum imperantium et magistratum libidines
coercenrur, videamus.

§. XXI.

Et omnino quaeri potest, verum nullis, an
quibusdam, an omnibus pareant? Qua quidem
in re neminem arbitror tantum affectatorem esse
principum, et tam paratum ad falsa laudatorem quin
immutabili ac summae legi eos necessario obedire, lar-
giatur (§. XVIII.) Neque vero reluctabitur quis-
quam vt opinor, si hoc dicam, non minus decere prin-
cipes dicto legis secundariae, quam prioris gene-
ris non nunquam appellavi, obedientes esse. Hoc
enim facile colligitur ex iis quae in §. XVIII.
constituimus.

§. XXII.

Sed quid? eademne principem exsequi op-
portet, quae ipse definiuit? Estne illud verum
quod communiter dicitur,

Pareto legi quisquis legem sanxeris?

Ac multum profecto non abest, quin mihi ita esse vi-
deatur, idcirco quod Imperatores in legibus suis,
et ipsi subinde hoc fatentur, et rationes quam
plurimae suadent.

§. XXIII.

*Decet enim illorum maiestatem, eas servare le-
ges, quibus ipsam, Paulus ait, non solutam esse,
videri*

videri l. 23. D. de Legat. 3. Et quanquam huic officere l. 31. Dig. de LL. videtur, quae principem legibus solutum esse, clamat, hoc Cuiacius tamen 15. Obs. 30. non de legibus, sed de violatarum legum effectis, de poenis scilicet interpretatur. Occurrunt autem multae adhuc aliae sententiae, et plurima loca, in quibus Imperatores, non aperte quidem, sed tamen ita, vt quid sensisse videantur appareat, loquuntur: se quoque legibus teneri. Habent vero propria sua verba, quando de se in legibus; suisque vitiis loquuntur. Non enim hoc dicunt: Non oportet principem, sed non decet principem facere; neque iniuste aliquid ab iis fieri, sed potius ~~maius~~ ^{maius} aliquid esse, dicere consueverunt. l. 23. D. de Legat. 3.

§. XXIIII.

Cum nihilominus tamen nonnullae causae essent quae suaderent, nullis principes legibus seruire, et e contrario eosdem legibus subiectos esse, aliis rationibus constaret, in mentem mihi ista consideranti venit principis quasi duabus indutos esse personis. Nam quemadmodum caput praesidet toti corpori, et regit illud, est tamen idem pars corporis humani, quae ad conseruationem totius aequae suam atque vilissimum membrum, symbolam confert; sic in republica,

C

imperant

impérant quidem principes, iisque omnia partes, sed tamen iidem principes sunt etiam partes et membra ciuitatis. Quapropter quatenus in magnam illam hominum societatem innexi sunt et implicati et membra ciuitatis, eatenus profecto parerent. Quoad vero reipublicae tanquam caput. Compori praesident, eatenus extra omnem legum sanctitatem positi sunt, cum ipsi ii sint a quibus omnis legum auctoritas pendet.

XXV.

Nisi enim in quibusdam rebus eadem pariter quam reliqui ciues partes in sua persona sustinerent, quomodo principes aut emere aut locare, aut vendere aliquid possent? Qua de re sunt illi quocumque eos tanquam leges intueamur, legibus iure meritoque exempti; Viuunt tamen vltro legibus, cum aliquid tanquam membra ciuitatis peragunt. *L. 4. C. d. LL.*

§. XXVI.

Nam et in Testamentis condendis et matrimoniis ineundis etc. iure eo vtuntur, quod esse in sua ciuitate voluerunt. Neque volunt vt ipsis tantum temporis, plus liceat quam nobis. Baldus adeoque iucundus est, quando omnes Contractus, qui alioquin sua natura stricti iuris essent, in b. f. mutari docet, si sint cum principe initae.

§. XXVII.

§. XXVII.

Sed quoniam nihil adhuc de vsu legum diximus, nullam ob aliam causam in ciuitatibus leges esse, quam ne singulorum arbitrio periculose iudicanti causarum litiumque decisiones relinquantur, tenendum est. Omnes autem omnino leges verbis disertis promulgatae sunt, vna Ratione exempta, quae satis aperte quidem loquitur, sed verbis non indiget, si homini praescribit: Quid sit rectum? quid turpe? quid vile, quid non?

§. XXVIII.

Quae ratio quidem humana, nisi ex prima inde parentum nostrorum contracta culpa vitata fuisset, sufficiens esse poterat, vt nullis scriptis legibus indigeremus. Iam, quoniam deprauatio consuetudinum, ac opinionum miranda varietas imbecillitatem animorum mirifice torquet, vt haec ratio tota cupiditatibus feruiat, opus est perspicuioribus validioribusque legibus. Nam sapientes, nec sapientes tantum, sed tales omnino quales stoici esse volebant *σοφον* suum, summa intelligentia, summa virtute exornati, et tantum non Dii esse debebamus, si nulla alia lex nisi ratio, opus fuisset.

§. XXVIII.

Itaque nullam ciuitatem sine promulgatis et scriptis legibus constare posse ille purissimae religionis

stator, videri potest intelléxiffe, qui legibus in ciuitate iis sciebat opus esse, quae non confictae sint ad ciuium libidinem, sed a sapientioribus viris ad communem reipublicae salutem excogitatae. Cuius beatissimi viri sententiae cum omnes aureae ac omnino ediscendae videantur; non dubitavi ea in primis verba, ad hunc locum disputationis adferre, quae nuper, cum opera et libros eius forte fortuna euoluérem, prae caeteris mihi notabam. Nonne enim similiter sentit quando suo more. T. VI. Op. Ien. ita conqueritur.

Man hebt iest an zu rühmen das Natürliche Recht, als daraus kommen sey alles geschriebene Recht; und ist ja wahr und wohl gerühmt; aber da ist der Fehl, daß ein jeder will wahren als stücke das Natürliche Recht in seinem Kopf; ja wenn du Augustus, Herzog Friedrich, oder Fabian vdn Feylis, wärest, so wollte ichs glauben.

§. XXX.

Quodsi tamen nulla alia lex quam sua cuique ratio modum praescriberet, melius profecto staret de republica. Ita enim in vnaquaque re quid sequendum fugiendumque sit, ratione hac praeunte constaret. At nunc leges feruntur, quae quoniam ad omnes generatim pertinent, latissime longissimeque patent,

aut

aut eiusmodi, quae nisi latiores, arctiores tamen quandoque sunt, quod magis adhuc vitiosum. Quapropter Iureconsulti modo extensiva modo restrictiva interpretatione vtuntur.

§. XXXI.

Quo loco de aequitate diceremus, nisi quae de ea adferenda essent, nimium multa essent. Nam quoniam leges non sunt caussis omnibus aptae, non semper verba, sed legis ratioe inuospiciendae sunt, multaque in rebus permissum est Praetori, a verbis Legum recedere. *Leges enim atque Senatus consulta ita scribi non possunt, ut omnes casus, qui quandoque inciderint, comprehendantur. l. 10. de LL.* Quod quando ratione fit, laudandum est merito, debet enim iudex aequitati studere.

§. XXXII.

Quae aequitas adhibita a dispensatione tamen quam plurimum differt. Qui enim aequitatem in legibus interpretandis applicandisque in consilium vocat, is eximit casum; qui quidem, si verba spectaueris in lege et eius verbis, non autem in intentione principis, comprehendebatur. Qui autem dispensat, is eximit casum in verbis et in ratione legis pariter fundatum.

§. XXXIIL

Nos itaque in iure interpretando et applicando, leniores esse, quam acerbiores seuerioresque debere, etsi satis constare arbitror ex iis, quae in superioribus dicta sunt, tamen idem et Leges Romanorum principum confirmant. *Interpretatione enim legum molliendae sunt potius poenae quam asperandae.* Vel enim sic satius est, vtut Diuus Traianus assiduo se uero rescripsit, *impunitum facinus nocentis relinquere, quam innocentem damnari.* Atqui hoc facere apud eum populum, qui caeremoniis, legibus ac formulis omnium tenacissimus erat, ipsi Praetori licuit; quantum in ipsarum Romanorum legum praecipua laude, hoc ipsum arbitrer ponendum esse, vt iam per se aequissimae vix ea iudicis aequitate opus habere videantur. Gloriarum enim licet, nulli gentium mitiores placuisse leges, vt Livius praedicat.

Haec sunt, quae mihi de legum natura cogitanti subuenerunt, a quibus ipse ego optime scio, quam nullam laudem ablaturus sim. Si quid est optandum, hoc est profecto, (quod nescio an etiam sperandum) nempe vt aliquando mihi liceat maiori cura et adhibito studio litteris aliquid eiusmodi demandare, quod fidem quodammodo faciat, me ea non nisi in summa festinatione scribere potuisse.

*

*

*

§. XXXIIL

Nos itaque in iure interpretando et applicando, leniores esse, quam acerbiores seuerioresque debere, etsi satis constare arbitror ex iis, quae in superioribus dicta sunt, tamen idem et Leges Romanorum principum confirmant. *Interpretatione enim legum molliendae sunt potius poenae quam asperandae.* Vel enim sic fatius est, vtut Diuus Traianus assiduo se uero rescripsit, *inpunitum facinus nocentis relinquare, quam innocentem damnare.* Atqui hoc facere apud eum populum, qui caeremoniis, legibus ac formulis omnium tenacissimus erat, ipsi Praetori licuit; quantum in ipsarum Romanorum legum praecipua laude, hoc ipsum arbitrer ponendum esse, vt iam per se aequissimae vix ea iudicis aequitate opus habere videantur. Gloriari enim licet, nulli gentium mitiores placuisse leges, vt Livius praedicat.

Haec sunt, quae mihi de legum natura cogitanti subuenerunt, a quibus ipse ego optime scio, quam nullam laudem ablaturus sim. Si quid est optandum, hoc est profecto, (quod nescin an etiam sperandum) nempe vt aliquando mihi liceat maiori cura et adhibito studio litteris aliquid eiusmodi demandare, quod fidem quodammodo faciat, me ea non nisi in summa festinatione scribere potuisse.

*

*

*